

Gabriel García Márquez
Afval en dorre bladeren

ROMAN

Vertaald door C.A.G. van den Broek

J.M. MEULENHOF

Eerste druk 1974, zevende druk 2010
Oorspronkelijke titel *La hojarasca*
Copyright © 1955, 1972 Gabriel García Márquez
Copyright Nederlandse vertaling © 1974 C.A.G. van den Broek en
J.M. Meulenhoff bv, Amsterdam
Vormgeving omslag Studio Marlies Visser
Vormgeving binnenwerk CeevanWee, Amsterdam
Foto auteur © The Douglas Brothers

www.meulenhoff.nl

ISBN 978 90 290 8589 2 / NUR 302

Maar wat het lijk van Polyneikes betreft, die ellendig is gestorven, ze zeggen dat er een verordening is verschenen dat geen enkele burger hem mag begraven of bewenen, maar dat men hem juist onbegraven moet laten, niet geëerd door weeklachten, als smakelijke prooi voor de vogels die zich op hem storten om hem te verslinden. Die verordening, zeggen ze, heeft de goede Kreon laten uitgaan voor jou en voor mij, dat wil zeggen, voor mij; en hij zal hier komen om het bevel af te kondigen aan hen die het niet kennen; en om te zeggen dat de zaak niet te licht mag worden opgevat, want wie het waagt iets te doen wat hij verbiedt, zal gestenigd worden door het volk.

Uit Antigone

Plotseling, alsof een wervelwind wortel had geschoten midden in het dorp, kwam de bananenmaatschappij – onmiddellijk gevolgd door de dorre bladeren. Het was een wanordelijke en onstuimige dorre bladermassa, gevormd door het menselijke en materiële afval van de andere dorpen; het kaf van een burgeroorlog die telkens onwaarschijnlijker en verder verwijderd leek. Ze waren onverbiddelijk. Ze besmetten alles met hun verwarde massageur, met hun geur van huiduitscheidingen en diepverborgen dood. Binnen een jaar wierpen ze het afval van talloze eerdere rampen uit over het dorp, verspreidden ze hun wanordelijke lading puin over de straten. En haastig, op de woeste en onvoorziene maat van de storm, begon dat puin zichzelf te schiften, zich te delen in enkelingen, totdat datgene, wat vroeger een straat was met aan de ene kant een rivier en aan de andere kant een omheining voor de doden, veranderd was in een andersoortig, ingewikkeld dorp dat gemaakt was uit het puin van andere dorpen.

Naar dit dorp kwam, vermengd met de menselijke dorre bladeren en meegesleurd door de onstuimige kracht daarvan, het afval uit de winkels, uit de ziekenhuizen, uit de danszalen, uit de elektriciteitscentrales; het afval van eenzame vrouwen en van mannen die hun muilnier vastbon-

den aan een stutbalk van het hotel en als enige bagage een houten koffer of een bundeltje kleren meebrachten, maar die een paar maanden later een eigen huis bezaten en twee concubines en de militaire rang die men hen nog verschuldigd was omdat ze te laat in de oorlog waren gekomen.

Zelfs het afval van de trieste liefde uit de grote steden bereikte ons tegelijk met de dorre bladeren. Dit afval zette houten huisjes neer en schiep eerst een hoekje waar een gedeeld veldbed het sombere onderdak was voor één nacht en daarna een rumoerige, onwettige straat en daarna een heel ros dorp binnen het dorp.

Te midden van die sneeuwjacht, van die stormwind van onbekende gezichten, van tenten op de openbare weg, van mannen die zich op straat omkleedden, van vrouwen die met opgestoken paraplu's op koffers zaten, van talloze aan hun lot overgelaten muilieren die van honger stierven in de stal van het hotel, waren de eersten de laatsten; wij waren de vreemdelingen, de nieuwkomers.

Toen wij na de oorlog naar Macondo kwamen en de kwaliteit van de grond vaststelden, wisten we dat eens de dorre bladeren moesten komen – maar we hadden niet gerekend op het geweld ervan. Dus toen we de lawine hoorden komen, konden we maar één ding doen: ons etensbord met vork en lepel achter de deur zetten en rustig gaan zitten wachten totdat de nieuw aangekomenen ons zouden kennen. Toen floot de trein voor de eerste keer. De bladermassa keerde zich om en ging hem begroeten en met die wending verloor hij zijn stuwkracht, maar hij verkreeg eenheid en stevigte; en hij onderging het natuurlijke rottingsproces en werd één met de kiemen van de aarde.

Macondo, 1909

Een

Voor het eerst heb ik een lijk gezien. Het is woensdag, maar ik heb een gevoel of het zondag is want ik ben niet naar school en ze hebben me dit groen fluwelen pak aangetrokken dat hier en daar te krap zit. Aan de hand van mijn moeder en achter mijn opa aan, die bij elke stap rondvoelt met zijn stok om nergens tegenaan te lopen (in het schemerdonker ziet hij niet goed en hij loopt mank), ben ik langs de spiegel in de salon gekomen waarin ik me van top tot teen heb gezien, gekleed in het groen en met deze witte gesteven strik die knelt aan een kant van mijn hals. Ik zag mezelf in de ronde spiegel vol vlekken en ik dacht: *Dat ben ik, net of het vandaag zondag is.*

We zijn naar het huis gegaan waar de dode is.

De warmte in de afgesloten kamer is om te stikken. Je hoort het zoemen van de zon in de straten, maar verder niets. De lucht is stil geworden, vast; je krijgt het gevoel dat hij zou kunnen kromtrekken als een ijzeren plaat. In de kamer waar ze het lijk hebben neergelegd ruikt het naar koffers, maar ik zie ze nergens. In de hoek is een hangmat, opgehangen aan de ring aan een van zijn uiteinden. Er hangt een geur van vuilnis. En ik denk dat de vernielde en bijna vergane dingen, die ons omringen, eruitzien als dingen die naar vuilnis horen te ruiken, ook al hebben ze in werkelijkheid een andere geur.

Ik heb altijd gedacht dat doden een hoed moesten dragen. Nu zie ik van niet. Nu zie ik dat ze een punthoofd hebben en dat er een zakdoek om hun kaak gebonden zit. Ik zie dat ze hun mond een beetje openhouden en dat je achter de paarse lippen hun gevlekte en onregelmatige tanden kunt zien. Ik zie dat ze hun tong schuin uit hun mond hebben hangen, dik en papperig en een beetje donkerder dan de kleur van het gezicht, een kleur als van je vingers wanneer je ze afknelt met een stuk touw. Ik zie dat ze hun ogen open houden, veel meer dan bij een mens, benauwde en uitpuilende ogen, en dat hun huid lijkt op aangestampte, vochtige aarde. Ik heb altijd gedacht dat een dode op een rustig slapend iemand leek, maar nu zie ik dat het juist andersom is. Ik zie dat hij lijkt op iemand die wakker is en dol van woede na een vechtpartij.

Mamma heeft zich ook aangekleed alsof het zondag is. Ze heeft de oude strohoed opgezet die haar oren bedekt en een zwarte jurk aangetrokken, hooggesloten en met mouwen tot op de polsen. Omdat het vandaag woensdag is, zie ik haar als ver weg, een onbekende, en ik heb de indruk dat ze iets tegen me wil zeggen, terwijl mijn opa opstaat om de mannen te ontvangen die de doodskist hebben gebracht. Mamma zit naast me met haar rug naar het dichte raam. Ze ademt met moeite en telkens doet ze de haar-slierten goed die onder de haastig opgezette hoed vandaan zakken. Mijn opa heeft de mannen opgedragen de kist naast het bed te zetten. Pas toen drong het tot me door dat de dode er wel in kan. Toen de mannen de kist brachten, kreeg ik de indruk dat hij te klein was voor een lichaam dat de hele lengte van het bed in beslag neemt.

Ik weet niet waarom ze me hebben meegenomen. Ik was

nog nooit in dit huis geweest en ik dacht zelfs dat het onbewoond was. Het is een groot huis, op de hoek, en de deuren ervan zijn geloof ik nooit open geweest. Ik heb altijd gedacht dat het leeg stond. Nu pas, nadat mamma tegen me zei: 'Vanmiddag ga je niet naar school,' en ik er niet blij om was omdat ze het zei met een ernstige, ingehouden stem en ik haar terug zag komen met mijn fluwelen pak en ze het me aantrok zonder iets te zeggen en we de deur uitgingen om met opa mee te gaan en langs de drie huizen liepen die tussen dit huis en het onze staan – nu pas is het tot me doorgedrongen dat er iemand woonde op deze hoek. Iemand die gestorven is en die de man moet zijn die mijn moeder bedoelde, toen ze zei: 'Je moet heel braaf zijn op de begrafenis van de dokter.'

Bij het binnenkomen zag ik de dode niet. Bij de deur zag ik mijn opa met de mannen staan praten en daarna zag ik dat hij ons bevel gaf door te lopen. Toen dacht ik dat er iemand in de kamer was, maar bij het binnenkomen vond ik de kamer donker en leeg. Vanaf het eerste ogenblik sloeg de warmte me in het gezicht en rook ik die vuilnislucht, die in het begin zwaar en ononderbroken was en die nu in langzame golven aankomt en wegtrekt, net als de warmte. Mamma voerde me aan de hand door de donkere kamer en zette me naast zich neer in een hoek. Pas na een ogenblik begon ik de dingen te onderscheiden. Ik zag hoe mijn opa een raam probeerde te openen dat aan zijn sponningen lijkt te zijn vastgekleefd, versmolten met het hout van het kozijn, en ik zag hoe hij met zijn stok tegen de sluitingen beukte, zijn pak onder het stof dat bij elke klap losraakte. Ik draaide mijn gezicht in de richting waarheen mijn opa liep, toen hij zei dat hij niet bij machte was het raam open

te krijgen – en toen pas zag ik dat er iemand op het bed lag. Daar lag een man, donker, languit, roerloos. Met een ruk draaide ik mijn hoofd naar mamma's kant, maar ze bleef ver weg en ernstig en tuurde naar een andere plek in de kamer. Omdat mijn voeten niet op de grond komen maar in de lucht blijven hangen, op een kwart el van de vloer, schoof ik mijn handen onder mijn dijen, met de palmen tegen de zitting gedrukt, en begon ik met mijn benen te bengelen zonder ergens aan te denken, totdat ik me herinnerde dat mamma gezegd had: 'Je moet heel braaf zijn op de begrafenis van de dokter.' Toen voelde ik iets kouds op mijn rug en ik draaide me om om te kijken, maar ik zag niets anders dan de muur van droog en gebarsten hout. Maar het was alsof iemand me gezegd had vanaf de muur: 'Je moet je benen niet bewegen, want de man op het bed is de dokter en hij is dood.' En toen ik naar het bed keek, zag ik hem al niet meer als daarvoor. Ik zag hem niet meer liggend maar dood.

Hoezeer ik me ook inspan om niet naar hem te kijken, vanaf dat ogenblik heb ik het gevoel of iemand mijn gezicht die kant uit wringt. En ofschoon ik mijn uiterste best doe om naar andere plaatsen in de kamer te kijken, zie ik hem toch voor me, waar dan ook, met zijn uitpuilende ogen en zijn groene en dode gezicht in de duisternis.

Ik weet niet waarom er niemand op de begrafenis is gekomen. Wij zijn er wel, mijn opa, mamma en de vier guajiro-indianen die voor mijn opa werken. De mannen hebben een zak kalk meegebracht en hem leeggegooid in de doodskist. Als mijn moeder niet zo vreemd en zo afwezig was, zou ik haar vragen waarom ze dat doen. Ik begrijp niet waarom ze kalk in de kist moeten strooien. Toen de

zak leeg was, schudde een van de mannen hem uit boven de kist en er vielen nog een paar laatste kruimeltjes uit, die eerder op zaagsel leken dan op kalk. Ze tilden de dode op bij zijn schouders en zijn voeten. Hij draagt een gewone broek, om het middel opgehouden met een brede zwarte riem, en een grijs hemd. Hij heeft alleen zijn linkerschoen aan. Hij is met één voet koning en met de andere slaaf, zoals Ada zegt. De rechter schoen is op een punt van het bed gegooid. Op het bed leek het net alsof de dode zich niet prettig voelde. In de doodskist lijkt hij meer op zijn gemak, rustiger, en zijn gezicht – dat het gezicht was van een man die leeft en wakker is na een vechtpartij – heeft een kalme en zekere uitdrukking gekregen. Het profiel wordt zacht en het is alsof hij zich daar, in de kist, al op de plaats voelt die hem als dode toekomt.

Mijn opa is door de kamer blijven lopen. Hij heeft een paar dingen opgepakt en in de kist gelegd. Opnieuw keek ik mijn moeder aan, in de hoop dat ze me zou zeggen waarom mijn opa dingen in de doodskist doet. Maar mijn moeder blijft onverstoorbaar in haar zwarte jurk en ze lijkt haar uiterste best te doen om niet te kijken naar de plek waar de dode is. Dat wil ik ook doen, maar ik kan het niet. Ik kijk strak naar hem, ik onderzoek hem. Mijn opa legt een boek in de kist, dan geeft hij de mannen een teken en drie van hen leggen het deksel over het lijk. Dan pas voel ik me bevrijd van de handen die mijn hoofd die kant uit wrongen en ik begin de kamer te bekijken.

Opnieuw kijk ik mijn moeder aan. Voor de eerste keer sinds we in dit huis kwamen kijkt ze naar me en ze lacht met een gedwongen glimlach, zonder iets vanbinnen; in de verte hoor ik het fluiten van de trein die verdwijnt door de

laatste bocht. Ik hoor geluid in de hoek waar het lijk is. Ik zie dat een van de mannen het deksel aan zijn uiteinde optilt en dat mijn opa de schoen van de dode in de kist doet, de schoen die vergeten op het bed lag. De trein fluit opnieuw, telkens iets verder weg, en ineens denk ik: 'Het is halfdrie.' En ik bedenk dat op dit uur (terwijl de trein fluit in de laatste bocht van het dorp) de jongens op school in de rij gaan staan voor de eerste les van de middag.

Abraham, denk ik.

Ik had het kind niet moeten meenemen. Dit schouwspel is niet goed voor hem. Ikzelf, die al bijna dertig jaar ben, onderga de schadelijke invloed van deze atmosfeer, ijl geworden door de aanwezigheid van het lijk. We zouden nu weg kunnen gaan. We zouden tegen vader kunnen zeggen dat we ons niet goed voelen in een kamer waarin zich, zeventien jaar lang, de afval heeft opgehoopt van een man, die ontbloot was van alles wat als genegenheid of dankbaarheid beschouwd kan worden. Misschien is mijn vader de enige geweest die nog wat sympathie voor hem voelde. Een onverklaarbare sympathie die hem nu helpt om niet te verrotten binnen deze vier muren.

Ik maak me bezorgd over het belachelijke dat in dit alles schuilt. Ik word ongerust bij de gedachte dat we over een ogenblik de straat op gaan, achter een kist die bij niemand ook maar een ander gevoel zal wekken dan voldoening. Ik stel me de gelaatsuitdrukking voor van de vrouwen achter de ramen, als ze mijn vader voorbij zien komen, als ze mij voorbij zien komen met het kind, achter een lijk-kist waarin de enige persoon zal weggroten die het dorp zo graag in deze toestand wilde zien – naar het kerkhof gebracht te

midden van een onverzoenlijke verlatenheid, gevolgd door de drie personen die besloten hebben het werk van barmhartigheid te doen dat het begin moet worden van hun eigen schande. Het is mogelijk dat deze vastbeslotenheid van mijn vader er de oorzaak van wordt dat je morgen niemand meer vindt die bereid is om onze begrafenistoet te volgen.

Misschien heb ik daarom het kind meegenomen. Toen vader daarstraks zei: 'Je moet met me meegaan,' viel me als eerste gedachte in, dat ik het kind zou meenemen om me beschermd te voelen. En nu zitten we hier, op deze verstikkende septembermiddag, met het gevoel dat de dingen rondom ons de meedogenloze handlangers zijn van onze vijanden. Vader hoeft zich nergens zorgen om te maken. In feite heeft hij zijn leven lang al dit soort dingen gedaan en het dorp tegen zich in het harnas gejaagd door zich te houden aan de meest onbelangrijke verplichtingen, zonder zich iets aan te trekken van fatsoensregels. Vijfentwintig jaar geleden, toen deze man in ons huis kwam, heeft vader al moeten vermoeden (bij het zien van de ongerijmde manieren van de bezoeker) dat vandaag in het hele dorp geen mens bereid zou zijn om zijn lijk ook maar voor de gieren te smijten. Misschien heeft mijn vader toen alle hindernissen al voorzien en de mogelijke bezwaren afgewogen en berekend. En nu, vijfentwintig jaar later, moet hij het gevoel hebben dat dit hoogstens de vervulling is van een taak waarover hij uitgebreid heeft nagedacht en die hij toch tot een goed einde gebracht zou hebben, al had hij het lijk zelf door de straten van Macondo moeten slepen.

En toch, toen het uur was aangebroken had hij niet de moed om het alleen te doen en verplichtte hij me om deel

te nemen aan deze onuitstaanbare verbintenis, die hij al op zich moet hebben genomen lang voordat ik tot de jaren des verstands was gekomen. Toen hij tegen me zei: 'Je moet met me meegaan,' gaf hij me geen tijd om na te denken over de draagwijdte van zijn woorden; ik kon niet berekenen hoeveel belachelijks en beschamends er besloten ligt in dit gedoe om een man te begraven van wie iedereen gehoopt had hem ooit tot stof te zien vergaan in zijn eigen hol. Want niet alleen hebben de mensen dat gehoopt, ze hebben zich ook opgemaakt om de dingen op die manier te laten verlopen en ze hoopten het van ganser harte, zonder wroeging, ja, ze genoten vooraf al van de bevrediging die het hun zou geven om op een dag de heerlijke geur van zijn ontbinding te ruiken, als die door het dorp zweefde, zonder dat iemand zich ontroerd, verontrust of beschaamd zou voelen, maar juist voldaan omdat het lang verbeide uur was aangebroken en vervuld van het verlangen om deze situatie te laten voortbestaan totdat de slinks voortkruipende stank van de dode zelfs de diepst verborgen wrok verzadigd had.

Nu zullen wij Macondo beroven van een genoegen waarnaar lang is uitgekeken. In zekere zin heb ik het gevoel dat onze beslissing in het hart van de mensen niet het melancholische gevoel zal wekken dat hun plannen zijn verijdeld, maar dat ze slechts zijn uitgesteld.

Ook daarom had ik het kind thuis moeten laten; om het niet te betrekken in deze samenzwering die zich nu over ons hoofd zal uitstorten zoals dat tien jaar lang gebeurd is met de dokter. De jongen had buiten deze verbintenis moeten blijven. Hij weet niet eens waarom hij hier is, waarom we hem hebben meegenomen naar deze kamer

vol rommel. Hij blijft stilletjes zitten, overdonderd, alsof hij hoopt dat iemand hem de betekenis van dit alles zal uitleggen; alsof hij – zoals hij daar zit en met zijn benen bengelt en zijn handen tegen de stoel drukt – wacht totdat iemand dit angstaanjagende raadsel voor hem zal oplossen. Ik wil er zeker van zijn dat niemand dat doet; dat niemand die onzichtbare deur zal openen die hem belet om verder te gaan dan het bereik van zijn zintuigen.

Een paar maal heeft hij me aangekeken en ik weet dat hij me zag als een vreemde, een onbekende, in deze hooggesloten japon en met deze oude hoed die ik heb opgezet om zelfs niet herkend te worden door mijn eigen voorgevoelens.

Als Meme nu nog leefde, hier in dit huis, zou het misschien anders zijn. Dan hadden ze kunnen denken dat ik voor haar kwam. Dan hadden ze kunnen denken dat ik mijn deelneming kwam betuigen met een verdriet dat zij niet gevoeld zou hebben, maar dat ze had kunnen voorwenden en dat het dorp had kunnen begrijpen. Ongeveer elf jaar geleden is Meme verdwenen. De dood van de dokter maakt een einde aan de mogelijkheid om haar verblijfplaats nog te weten te komen – of, liever gezegd, de verblijfplaats van haar beenderen. Meme is er niet, maar als ze er geweest was – als niet gebeurd was wat gebeurd is en wat nooit kon worden opgehelderd – zou ze partij gekozen hebben vóór het dorp en tegen de man die zes jaar lang haar bed verwarmde met evenveel liefde en evenveel menselijkheid als een muidier had kunnen opbrengen.

Ik hoor de trein fluiten in de laatste bocht. ‘Het is halfdrie,’ denk ik en ik kan de gedachte niet verdragen dat op dit moment heel Macondo scherp in het oog houdt wat wij

in dit huis doen. Ik denk aan señora Rebeca, mager en met een huid als perkament, met iets van een huisspook in haar blik en haar manier van kleden, zittend naast de elektrische ventilator, haar gezicht in de schaduw van de tralies voor haar ramen. Terwijl ze de trein hoort, die door de laatste bocht verdwijnt, buigt señora Rebeca haar hoofd dichter naar de ventilator toe, gekweld door temperatuur en wrok, terwijl de molenwieken van haar hart ronddraaien als de bladen van de ventilator (maar in omgekeerde richting) en ze mompelt: 'De duivel heeft de hand in dit alles,' en ze rilt, vastgekluiserd aan het leven door de uiterst fijne worteltjes van het dagelijks bestaan.

En de verlamde Águeda, die ziet hoe Solita terugkomt van het station nadat ze afscheid heeft genomen van haar verloofde; die ziet hoe ze haar parasol opsteekt als ze de hoek om komt in de verlaten straat; die hoort hoe ze dichterbij komt met de seksuele uitbundigheid die zijzelf ooit had en die veranderd is in de geduldige godvruchtige ziekte welke haar doet zeggen: 'Jij zult je in bed rondwentelen als een varken in zijn drek.'

Ik kan dat idee niet van me afzetten. Niet denken dat het halfdrie is; dat de muilezel van de posterijen voorbijkomt, gehuld in een gloeiendhete stofwolk en gevolgd door de mannen die hun woensdagse siësta hebben onderbroken om het pakje kranten in ontvangst te nemen. Pater Ángel slaapt in de sacristie, zittend in zijn stoel, het geopende brevier op zijn dikke buik, en hij hoort de muilezel van de posterijen langskomen en schudt de vliegen af die hem kwellen in zijn slaap en hij boert en zegt: 'Je vergiftigt me met je gehaktballen.'

Vader vat het allemaal heel koelbloedig op. Zozeer

zelfs, dat hij bevel gaf de kist weer te openen en er de schoen in te doen die vergeten op het bed lag. Alleen hij kon belangstelling hebben voor het ordinaire van deze man. Wanneer we met het lijk naar buiten gaan, zou het me niet verbazen als de mensen ons bij de deur staan op te wachten met de uitwerpselen die ze vannacht bij elkaar geraapt hebben en als ze ons trakteren op een stortvloed van vuiligheid omdat we ingaan tegen de wil van het dorp. Misschien doen ze het niet omdat het mijn vader betreft. Misschien doen ze het wel omdat het zoiets schandaligs betreft als dit – een poging om het dorp een genoeg te ontzeggen waarop het zich heel lang heeft verheugd, dat het zich heeft ingedacht tijdens vele smoorhete middagen, telkens wanneer de mannen en de vrouwen langs dit huis kwamen en bij zichzelf zeiden: ‘Vroeg of laat zullen we ons tegoed doen aan die stank.’ Want dat zeiden ze allemaal, van het eerste huis tot het laatste.

Nog even en het is drie uur. De *Señorita* weet het al. *Señora* Rebeca zag haar langskomen en ze riep haar, onzichtbaar achter het traliewerk, en ze begaf zich heel even buiten het bereik van de ventilator en zei tegen haar: ‘*Señorita*, het is de duivel. U weet wel.’ En morgen zal het niet meer mijn zoon zijn die naar school gaat, maar een ander jongetje dat volkomen verschillend is; een jongetje dat zal opgroeien, zich zal voortplanten en ten slotte zal sterven zonder dat iemand hem dankbaarheid verschuldigd is, een schuld die hem het recht geeft om te worden begraven als een christenmens.

Ik zou nu rustig thuis kunnen zitten als die man, van wie niemand ooit geweten heeft waar hij vandaan kwam, vijftientig jaar geleden niet bij mijn vader was gekomen

met een aanbevelingsbrief en als hij niet bij ons gebleven was, zich voedend met gras en naar de vrouwen kijkend met die hebzuchtige hondenogen die uit hun kassen puilden. Maar mijn straf stond vóór mijn geboorte al neergeschreven en was alleen maar in het verborgene gebleven, weggedrukt, tot aan dit dodelijke schrikkeljaar waarin ik dertig jaar zou worden en waarin mijn vader zei: 'Je moet met me meegaan.' En daarna, voordat ik tijd had om iets te vragen, bonkte hij met zijn stok op de vloer: 'We moeten dit hoe dan ook zien op te lossen, dochter. De dokter heeft zich vanmorgen verhangen.'

De mannen gingen weg en kwamen in de kamer terug met een hamer en een spijkerbak. Maar ze hebben de kist niet dichtgespijkerd. Ze legden de spullen op tafel en gingen zitten op het bed waar de dode heeft gelegen. Mijn opa lijkt kalm, maar zijn kalmte is wanhopig en niet af. Het is niet de kalmte van het lijk in de kist, maar van een man die ongeduldig is en zijn best doet om het niet te lijken. Het is een tegenstrijdige en benauwde kalmte, die van mijn grootvader, en hij loopt hinkend de kamer rond en verplaatst de opgehoopte voorwerpen.

Wanneer ik ontdek dat er vliegen in de kamer zijn, begin ik gekweld te worden door de gedachte dat de doods-kist vol vliegen is komen te zitten. Ze hebben hem nog niet dichtgespijkerd, maar het lijkt me toe dat het gegons, dat ik eerst hield voor het geluid van een elektrische ventilator in de buurt, in werkelijkheid het dansen van de vliegen is die blindelings tegen de wanden van de kist en tegen het gezicht van de dode botsen. Ik schud mijn hoofd; ik knijp mijn ogen dicht; ik zie hoe mijn opa een koffer opent en er

een paar dingen uithaalt die ik niet kan onderscheiden; op het bed zie ik de vier gloeiende punten van de aangestoken sigaren, maar ik zie geen mens. Geplaagd door de verstikkende warmte, door de tijd die maar niet voorbijgaat, door het gegons van de vliegen, heb ik het gevoel alsof iemand tegen me zegt: 'Zo zul jij ook liggen. Je zult liggen in een kist vol vliegen. Je bent nog geen elf jaar, maar op een dag zul jij ook zo liggen, overgelaten aan de vliegen in een afgesloten kist.' En ik strek mijn benen uit, vlak naast elkaar, en ik zie mijn eigen zwarte, gepoetste schoenen. Mijn veter is los, denk ik en ik kijk opnieuw naar mijn moeder. Zij kijkt ook naar mij en bukt zich om mijn schoenveter vast te maken.

De wasem die opstijgt van mijn moeders hoofd, warm en geurend naar een benauwde kastlucht, geurend naar ingeslapen hout, doet me opnieuw denken aan de ingeslotenheid van de doodskist. Mijn ademhaling wordt moeilijk, ik wil hier vandaan; ik wil de hete lucht van de straat inademen en neem mijn toevlucht tot een laatste redmiddel. Wanneer mamma weer rechtop gaat zitten, zeg ik zachtjes tegen haar: 'Mamma!' Ze glimlacht en zegt: 'Ja?' Ik buig me naar haar toe, naar haar harde en glimmende gezicht, en zeg trillend: 'Ik moet naar achteren.'

Mamma roept mijn opa en zegt iets tegen hem. Ik zie zijn smalle en onbeweeglijke ogen achter de brillenglazen wanneer hij naar me toe komt en zegt: 'Hoor eens, dat is nu niet mogelijk.' En ik rek me uit en dan blijf ik stilletjes zitten, zonder me iets aan te trekken van het mislukken van mijn plannetje. Maar opnieuw gaan de dingen veel te traag voorbij. Er was een snelle beweging, nog een en nog een. En daarna opnieuw mijn moeder, die zich over mijn schou-

der buigt en vraagt: 'Is het al over?' En ze zegt het met een ernstige en vaste stem, alsof het eerder een standje is dan een vraag. Mijn buik is droog en hard, maar de vraag van mijn moeder maakt hem zacht, maakt hem vol en slap, en dan wordt alles, zelfs haar ernst, even vijandig en uitdagend tegenover mij. 'Nee,' zeg ik, 'het is nog niet over.' Ik druk mijn handen tegen mijn maag en probeer met mijn voeten op de grond te trappelen (nog een laatste redmiddel), maar ik voel alleen maar leegte onder me, de afstand die me scheidt van de vloer.

Iemand komt de kamer binnen. Het is een van de mannen van mijn grootvader, gevolgd door een politieagent en een man die ook een broek van groene dril aan heeft en een gordel met een revolver draagt en in zijn hand een hoed houdt met een brede, gebogen rand. Mijn opa komt naar voren om hem te begroeten. De man met de groene broek hoest in het donker, zegt iets tegen mijn opa, hoest opnieuw; en nog terwijl hij hoest, geeft hij de agent bevel om het raam open te breken.

De houten muren hebben een breekbaar uiterlijk. Ze lijken gemaakt te zijn van afgekoelde en vastgestampte as. Wanneer de agent met de kolf van zijn geweer tegen de sluiting beukt, heb ik het gevoel dat de blinden niet zullen opengaan. Het huis zal naar beneden komen omdat de muren instorten, maar dan zonder geluid, zoals een kasteel van as in elkaar zou zakken in de wind. Ik geloof dat we bij een tweede slag op straat zullen zitten, midden in de zon, met ons hoofd vol puin. Maar bij de tweede slag vliegt het raam open en het licht dringt de kamer binnen; het barst met geweld naar binnen, net of je een poort opent voor een dier dat de richting kwijt is, dat rent en snuift, stom van

ontzetting; dat ronddolt en schuimbekkend langs de wanden schuurt en later terugkomt om vredig te gaan liggen in de hoek van de kooi.

Als het raam opengaat worden de dingen zichtbaar, maar hun vreemde onwerkelijkheid wordt groter. Dan haalt mamma diep adem, steekt haar handen naar me uit en zegt: 'Kom, laten we eens naar ons huis kijken door het raam.' En vanuit haar armen zie ik het dorp opnieuw, alsof ik ernaar terugkeer na een reis. Ik zie ons huis, verkleurd en vervallen maar heerlijk koel onder de amandelbomen; en vanaf deze plek heb ik het gevoel alsof ik nog nooit in die groene en hartelijke koelheid ben geweest, alsof ons huis het volmaakte droomhuis is dat mij in een nachtmerrie door mijn moeder wordt beloofd. Ik zie Pepe langskomen zonder ons te zien, met zijn gedachten ergens anders. En de jongen uit het huis naast ons, die fluitend voorbijkomt, veranderd en onbekend, alsof hij net zijn haar heeft laten knippen.

Dan komt de burgemeester opdagen, met open hemd, onder het zweet, zijn gezicht volkomen van streek. Hij komt op mij af en het bloed is naar zijn hoofd gestuwd door de opwinding die zijn eigen argumenten in hem wekken. 'Zolang hij niet begint te stinken, kunnen we niet vaststellen dat hij dood is,' zegt hij. Als hij zijn hemd heeft dichtgeknoopt steekt hij een sigaret op, het gezicht weer naar de kist gewend, terwijl hij misschien denkt: Nu kunnen ze niet zeggen dat ik me niet aan de wet houd. Ik kijk hem in de ogen en ik voel dat ik hem heb aangekeken met de vastberadenheid die nodig is om hem te laten beseffen dat ik doordring tot in zijn diepst verborgen gedachten. Ik zeg:

‘U houdt zich niet aan de wet om de overigen terwille te zijn.’ En hij antwoordt, alsof dit precies was wat hij verwacht had te horen: ‘U bent een eerzaam man, kolonel. U weet dat ik in mijn recht sta.’ Ik zeg: ‘En u weet beter dan wie ook dat hij dood is.’ En hij zegt: ‘Dat is zo, maar per slot van rekening ben ik niet meer dan een ambtenaar. De enige wettelijke procedure zou een certificaat van overlijden zijn.’ En ik zeg: ‘Als de wet aan uw kant staat, maak er dan gebruik van en laat een dokter komen die het certificaat van overlijden kan uitschrijven.’ En hij zegt, met opgeheven hoofd maar zonder hooghartigheid, en tegelijkertijd gekalmeerd, maar zonder het minste blijk van zwakte of verwarring: ‘U bent een eerzaam man en u weet dat dat juist machtsmisbruik zou zijn.’ Als ik dat hoor, begrijp ik dat hij niet zozeer is afgestompt door de drank als wel door lafheid.

Nu dringt het tot me door dat de burgemeester de wrok van het dorp deelt. Het is een gevoel dat gedurende tien jaar is gevoed, sinds die stormachtige nacht dat ze de gewonden tot voor zijn deur brachten en hem toeschreeuwden (want hij deed niet open, hij praatte met hen vanuit het huis), ze schreeuwden: ‘Dokter, verzorg deze gewonden, want de andere dokters hebben hun handen al vol,’ en nog altijd werd er niet opengedaan (want de deur bleef op slot, terwijl de gewonden ervoor lagen uitgestrekt); ‘U bent de enige dokter die ons nog rest. U moet dit liefdewerk doen!’ En hij antwoordde (en ook toen ging de deur niet open), terwijl de menigte hem zich voorstelde midden in de kamer, de lamp opgeheven, zodat de harde gele ogen verlicht werden: ‘Ik ben alles vergeten wat ik daarvan wist. Breng ze maar ergens anders heen,’ en hij bleef zitten met een af-

gesloten deur (want sindsdien is de deur nooit meer opengegaan), terwijl de wrok groeide, zich vertakte, veranderde in een collectieve kwaadaardigheid die voor de rest van zijn leven niet meer verflauwde in Macondo, opdat in ieders oor het vonnis zou blijven weerklinken dat die nacht was uitgeschreeuwd en dat de dokter ertoe veroordeelde om achter die muren weg te rotten.

Nog tien jaren gingen voorbij zonder dat hij het water uit het dorp dronk, bevangen door de vrees dat het vergiftigd zou zijn; hij voedde zich met de groenten die hij en zijn indiaanse bijslaap zaaiden op de patio. Nu voelt het dorp het uur naderen waarop ze hem het mededogen kunnen weigeren dat hij het dorp tien jaar geleden ontzegde en Macondo, dat weet dat hij dood is (want iedereen moet vanmorgen iets opgeluchter wakker zijn geworden), maakt zich op om te genieten van dit langverwachte genoegen dat door iedereen als welverdiend wordt beschouwd. Ze willen alleen maar de ontbindingsgeur ruiken achter de deuren die destijds niet opengingen.

Nu begin ik te geloven dat mijn verplichting van nul en generlei waarde zal zijn tegenover de wreedheid van een heel dorp en dat ik in de hoek gedreven ben, besprongen door de haatgevoelens en de onverzoenlijkheid van een bende boosdoeners. Zelfs de kerk heeft een manier gevonden om tegen mijn besluit te zijn. Daarstraks zei pater Ángel tegen me: 'Ik zal zeker niet toestaan dat ze hem in gewijde aarde begraven – een man die zich heeft opgehangen nadat hij zestig jaar langs God heen heeft geleefd. En wat u betreft, Onze Lieve Heer zou u met welgevallen gadeslaan als u afziet van de vervulling van iets, wat geen werk van barmhartigheid zou zijn maar een zonde van

hoogmoed.' Ik zei: 'De doden begraven, zo staat geschreven, is een werk van barmhartigheid.' En pater Ángel zei: 'Ja, maar in dit geval is die taak niet aan ons maar aan de gezondheidsdienst.'

Ik ben gegaan. Ik waarschuwde de vier guajiro's die in mijn huis zijn opgegroeid. Ik verplichtte mijn dochter Isabel om met mij mee te gaan. Op die manier wordt deze daad iets vertrouwder, iets menselijker, minder persoonlijk en minder uitdagend dan wanneer ik het lijk zelf door de straten van het dorp naar het kerkhof zou hebben gesleept. Ik acht Macondo tot alles in staat na alles wat ik gezien heb in dat deel van deze eeuw dat al verstreken is. Maar als ze voor mij dan geen eerbied willen hebben, zelfs niet omdat ik oud ben en kolonel van de republiek en bovendien mank van lichaam maar gezond van geest, dan verwacht ik minstens dat ze mijn dochter respecteren omdat ze een vrouw is. Ik doe het niet voor mezelf. Misschien niet eens voor de zielenrust van de dode. En nauwelijks om mij te houden aan een heilige plicht. Als ik Isabel al heb meegenomen, dan heb ik dat niet gedaan uit lafheid maar uit liefde. Zij heeft de jongen meegebracht (en ik begrijp dat ze dat om dezelfde reden heeft gedaan) en nu zitten we hier met zijn drieën en dragen de last van deze harde noodzaak.

Een ogenblik geleden zijn we hier aangekomen. Ik had gedacht dat we het lijk nog hangend aan het dak zouden aantreffen, maar mijn mannen waren vooruitgegaan, hadden hem uitgestrekt op het bed en hem al bijna afgelegd in de heimelijke overtuiging dat het zaakje niet langer dan een uur zou duren. Na mijn komst wachtte ik tot ze de doodskist zouden brengen; ik zag hoe mijn dochter met

het kind in de hoek ging zitten en ik doorzocht het vertrek, in de mening dat de dokter iets kon hebben achtergelaten wat zijn besluit rechtvaardigt. Het schrijfbureau is open en zit vol onordelijke papieren waarvan er niet een door hem is geschreven. In het schrijfbureau ligt het gekartonnerde artsenijsboek, hetzelfde boek dat hij vijftwintig jaar geleden meebracht naar mijn huis, toen hij die enorme koffer opende waarin de kleren van mijn hele gezin hadden gekund. Maar hij had in de koffer niets meer dan twee gewone hemden, een kunstgebit – dat niet van hem kon zijn, eenvoudig omdat hij zijn echte tanden nog had, sterk en volledig – een portret en een artsenijsboek. Ik doe de schuifladen open en overal vind ik bedrukte papieren, oude en stoffige paperassen en meer niet; en onderaan, in de laatste lade, vind ik nog het kunstgebit dat hij vijftwintig jaar geleden meebracht, onder het stof en vergeeld door de tijd en doordat het nooit gebruikt is. Op het tafeltje, naast de gedoofde lamp, liggen verschillende ongeopende pakjes kranten. Ik bekijk ze. Ze zijn geschreven in het Frans en de meest recente zijn van drie maanden geleden: *juli 1928*. En andere, ook ongeopend: *januari 1927*, *november 1926*. En de oudste: *oktober 1919*. Ik denk: Sinds negen jaar, één jaar nadat het vonnis werd geveld, heeft hij geen kranten meer geopend. Vanaf dat ogenblik heeft hij afgezien van het laatste dat hem nog bond aan zijn land en zijn volk.

De mannen brengen de kist en laten het lijk erin zakken. Dan denk ik aan de dag, vijftwintig jaar geleden, waarop hij mijn huis binnenkwam en mij die aanbevelingsbrief overhandigde, gedateerd in Panama en aan mij gericht door de intendant-generaal van de Atlantische kuststrook